

(इंग्रजीत टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठी अनुवाद)

जगदीश सिंग आणि इतर

विरुद्ध

भारत संघ आणि इतर २९ मार्च १९९५

के. रामास्वामी आणि बी. एल. हंसारिया, जे. जे.

भूसंपादन कायदा १८९४

वेगवेगळ्या व्यक्तीच्या जमिनीचा मोबदला निश्चित करणे-संपादन-प्रत्येक दावेदाराची जमीननिहाय नुकसान भरपाई निश्चित करण्यासाठी कोणतेही समाधानकारक पुरावे नसणे . महापालिकेच्या मर्यादेचा आधार म्हणून विचारात घेणे. वाढत्या अंतराच्या आधारावर भरपाई उत्तरोत्तर कमी करणे वैध आहे.

कलम 23 (1-अ), 23 (2) आणि 28 (1984 च्या कायद्यानुसार सुधारित) खालील लाभ पात्रता.

भूसंपादन अधिनियम १८९४ च्या कलम ४ (१) अन्वये सात गावांचा समावेश असलेल्या मोठ्या प्रमाणात जमिनीचा संपादनासाठी दिनांक २१.१.१९७७ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आली व जिल्हाधिकाऱ्यांनी ११ एप्रिल १९८० रोजी कलम ११ अन्वये त्यांचा निवाडा दिला. संदर्भ

न्यायालयाने ९ फेब्रुवारी १९८२ रोजी भरपाईत वाढ केली. पुढील अपिलावर उच्च न्यायालयाने नुकसान भरपाईत रु. ५७४०० ते रु. ७८००० प्रति एकर वाढ केली. प्रत्येक दावेदाराचा जमीननिहाय मोबदला निश्चित करण्यासाठी कोणतेही समाधानकारक पुरावे नसल्याने, उच्च न्यायालयाने महापालिका हद्दीचा आधार म्हणून विचारात घेतल्या आणि वाढत्या अंतराच्या आधारे नुकसानभरपाईचा दर उत्तरोत्तर कमी केला. ज्या याचिकाकर्त्यांना त्यांच्या जमिनीसाठी रुपये ५७,४०० देण्यात आले होते, त्यांनी या न्यायालयात अपील दाखल केले आणि प्रति एकर रु. ७८,००० जास्त नुकसान भरपाईचा दावा केला. या कारणास्तव (१) उच्च न्यायालयाने नुकसान भरपाई निश्चित करण्यासाठी प्रत्येक गाव दत्तक घेण्यात गंभीर चूक केली आहे आणि ती जमीननिहाय नुकसान भरपाई निश्चित केली पाहिजे आणि (ii) नगरपालिकेपासून दूर असलेल्या इतर गावातील जमिनीच्या संपादनासाठी प्रति एकर रुपये ७८,००० बक्षीस देण्यात आले आणि अपीलकर्त्यांना नुकसान भरपाईच्या समानतेचा हक्क देण्यात आला कारण त्यांच्या जमिनी अबादीच्या अगदी जवळ होत्या आणि त्यामुळे इतर गावांमधील जमिनीपेक्षा जास्त संभाव्यकिंमत त्यांच्या ताब्यात होती. दुसरीकडे राज्य ने गुणवत्तेच्या आधारे नुकसान भरपाई वाढवण्याचा प्रश्न उपस्थित केला नाही.

या न्यायालयात दावेदारांचे अपील फेटाळणे आणि राज्य अपीलांना अंशतः परवानगी देणे . म्हटले: उच्च न्यायालयाने बाजारमूल्य आणखी वाढविण्यासाठी कायद्याची हमी देणाऱ्या हस्तक्षेपाची कोणतीही चूक केलेली नाही . तथापि १९८४ च्या अधिनियम ६८ द्वारे सुधारित कलम

२३(१-ए) , २३(२) आणि २८ लागू करण्यात कायद्याची स्पष्ट चूक केली आहे ज्यात वाढीव व्याज आणि सोलाटियम आणि १२% वार्षिक दराने अतिरिक्त भरपाई दिली आहे . अधिसूचना पुरस्काराच्या तारखेपर्यंत किंवा ताबा घेण्याच्या तारखेपर्यंत, जे आधी असेल. सध्याच्या स्वरूपात प्रकरणांमध्ये, दावेकर्ते अशा लाभांसाठी पात्र नाहीत. [७४-एफ•जी]

दिवाणी अपीलीय अधिकार क्षेत्र १९९५ चे दिवाणी अपील क्रमांक ४३४१ इ. पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाच्या १७.९.१९८७ च्या ल.पी.नंबर १९८४ च्या ६३४ मधील निर्णय व आदेशावरून.

एस. के. बग्गा, मुनी लाल , सौ एस. बग्गा, सीराज बग्गा, वाय पी. परमेश्वरन (कु. शशी किरण) (एनपी) यांच्यासाठी वाय. पी. महाजन, रणबीर यादव आणि जी. के. बन्सल दिसणाऱ्या पक्षांसाठी.

न्यायालयाचा खालील आदेश देण्यात आला.

विशेष अनुमती याचिका आणि बदली अर्ज दाखल करण्यास उशीर माफ केला जातो. सर्व बदली अर्जांना परवानगी देण्यात आली आहे.

सर्व बाबींमध्ये अनुमती दिली.

भूसंपादन कायद्याच्या कलम ४ (१) अन्वये अधिसूचना राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आली होती, ज्यामध्ये तहसील व पटियाला जिल्ह्यातील खेरी गुजरान, बीर खेरी गुजरान, हाजी माजरा, पसियाना आणि शेर माजरा या सह सात गावांचा समावेश असलेली मोठी जमीन संरक्षणासाठी संपादित करण्याची अधिसूचना २१.१.१९७७ रोजी राजपत्रात प्रसिद्ध करण्यात आली. जिल्हाधिकाऱ्यांनी ११ एप्रिल १९८० रोजी कलम ११ अंतर्गत त्यांचा निवाडा दिला. कलम १८ अन्वये संदर्भात अतिरिक्त जिल्हा न्यायाधीश पटियाला यांनी ४ सप्टेंबर १९८० आणि ९ फेब्रुवारी १९८२ रोजी नुकसानभरपाईत वाढ केली. पुढील अपिलावर उच्च न्यायालयाने नुकसान भरपाईत एकरी ५७४०० ते ७८०००/- रुपयांची वाढ केली. प्रश्नाधीन जमीन शेर माजऱ्याशी संबंधित आहेत . या जमिनींसाठी एकरी ५७४०० रुपये देण्यात आले. तरीही समाधान न झाल्याने दावेदारांनी ७८००० रुपये नुकसान भरपाई मिळावी म्हणून हे अपील दाखल केले आहे. मालो माजरा गावाच्या संदर्भात परवानगी.

अपीलकर्त्यांचे विद्वान वकिलांचे म्हणणे आहे कि उच्च न्यायालयाने नुकसानभरपाई निश्चित करण्यासाठी प्रत्येक गाव दत्तक घेण्यात गंभीर चूक केली आहे. दुसरीकडे न्यायालयाने जमीननिहाय दत्तक घेऊन त्यानुसार मोबदला निश्चित करायला हवा होता. याचिकाकर्त्यांच्या जमिनी रहिवासी अबादीच्या अगदी जवळ आहेत आणि त्यामुळे त्यांच्या जमिनी इतर गावांतील जमिनींपेक्षा अधिक संभाव्य मूल्याच्या आहेत असा दावाही करण्यात आला आहे. मालो माजरा मधील जमिनींसाठी @ रु.78,000 रुपये मंजूर केल्यावर जे.

पटियाला नगरपालिकेकडून देखील एक मार्ग आहे, त्याच समतेवर अपीलकर्ते देखील नुकसान भरपाईस पात्र आहेत. आम्हाला वादात कोणतीही ताकद दिसत नाही. राज्याने गुणवत्तेच्या आधारे नुकसानभरपाई वाढवण्याबाबत अपील दाखल केले नाही. त्यामुळे उच्च न्यायालयाने दिलेल्या सुधारणांचा अचूकतेकडे आम्हाला वावगे आहे.

उच्च न्यायालयाने नुकसान भरपाईचे निर्धारण करण्यासाठी ढोबळ आणि तयार मूल्यांकनाचा अवलंब केला आहे. त्याने नगरपालिका हद्दीचा आधार म्हणून विचार केला आहे आणि अंतर वाढत असताना नुकसान भरपाईचे दर उत्तरोत्तर कमी केले आहेत . प्रत्येक दावेदाराची जमीननिहाय भरपाई निश्चित करण्यासाठी कोणतेही समाधानकारक पुरावे नसलेले प्रकरण येथे आहे . त्यामुळे उच्च न्यायालयाने खटले मागे घेण्याऐवजी जिल्हा न्यायाधीशांनी प्रत्येक दावेदाराच्या संदर्भात भरपाई निश्चित करण्यासाठी आधी म्हटल्याप्रमाणे एक ढोबळ आणि तयार पद्धत अवलंबली आहे.

वस्तुस्थिती आणि परिस्थितीच्या संपूर्णतेवर आमचे असे मत आहे की उच्च न्यायालयाने बाजारमूल्य आणखी वाढविण्यासाठी हस्तक्षेपाची हमी देणारी कायद्याची कोणतीही चूक केलेली नाही. कलम ४ (१) अधिसूचना २१ जानेवारी १९७७ रोजी प्रकाशित करण्यात आली होती . जिल्हाधिकाऱ्यांचा निवाडा ११ एप्रिल १९८० चा आणि अतिरिक्त जिल्हा न्यायाधीशांचा निकाल ९ फेब्रुवारी १९८२ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आला होता त्यामुळे १९८४ च्या सुधारित अधिनियम ६८ नुसार कलम २३ (१-अ), २३ (२) व २८ लागू करून अधिसूचनेच्या तारखेपासून ते निवाड्याच्या

तारखेपर्यंत किंवा ताबा घेण्याच्या तारखेपर्यंत वर्धित व्याज आणि सोलाटियम आणि वार्षिक १२% दराने अतिरिक्त भरपाई , जे आधी असेल. हा देण्यात कायद्याची स्पष्ट चूक झाली आहे. आता निकाली काढलेला कायदा आहे कि , सध्याच्या स्वरूपाच्या प्रकरणांमध्ये दावेदार कलम ३२ (१-अ), २३ (२) आणि २८ अन्वये लाभमिळण्यास पात्र नाहीत असा कायदा आता निश्चित झाला आहे.

त्यानुसार दावेदारांचे अपील फेटाळले जाते आणि १९८४ च्या सुधारित अधिनियम ६८ अन्वये लाभ देण्याच्या वरील मर्यादेपर्यंतच भारतीय संघाने दाखल केलेल्या अपिलांना परवानगी दिली जाते. अशा परिस्थितीत पक्षकारांनी स्वतःचा खर्च स्वतःच करावा असे निर्देश देण्यात आले आहेत.

टी . एन . ए .

दावेदार अपील फेटाळले.

राज्य अपील मंजूर.

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्यामातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर

कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.
